

CÁC TỘI XÂM PHẠM SỨC KHỎE CỦA CON NGƯỜI THEO QUI ĐỊNH CỦA BỘ LUẬT GIA LONG

Đỗ Đức Hồng Hà*

Mở đầu:

Lịch sử pháp luật Việt Nam đã thu hút được sự quan tâm của giới khoa học, các nhà quản lý và đặc biệt là những người làm công tác tư tưởng, văn hoá. Những vấn đề về sự xuất hiện của pháp luật hay những vấn đề về vai trò của pháp luật trong việc bảo đảm trật tự xã hội đã được nghiên cứu ở nhiều công trình như: Cuốn "Việt sử thông giám cương mục", Nhà xuất bản Việt sử địa, Hà Nội, năm 1957; Cuốn "Lịch triều hiến chương loại chí" của Phan Huy Chú, Tập III, Nhà xuất bản Sử học, Hà Nội, năm 1961; Cuốn "Đại Nam thực lục chính biên", Tập IV, Nhà xuất bản Sử học, Hà Nội, năm 1962; Cuốn "Pháp chế sử" của Vũ Quốc Thông, Tủ sách Đại học, Sài Gòn, năm 1968; Cuốn "Cổ luật Việt Nam và tư pháp sử điển giảng" của Thạc sỹ, Giáo sư thực thụ Vũ Văn Mẫu, Sài Gòn, năm 1975; Cuốn "Pháp lý phục vụ cách mạng" của Hội luật gia Việt Nam, Tây Bắc, năm 1975; Cuốn "Lịch sử Việt Nam" của Phan Huy Lê, Hà Văn Tấn, Trần Quốc Vương, Lương Ninh, Nhà xuất bản Đại học và Trung học chuyên nghiệp, Hà Nội, năm 1985; Cuốn "Lịch sử Việt Nam", Tập 3, Nhà xuất bản Khoa học Xã hội, Hà Nội, năm 1985; Cuốn "Đại Việt sử ký toàn thư", của Ngô Sĩ Liên, Nhà xuất bản Khoa học Xã hội, Hà Nội, năm 1993; Cuốn "Lịch sử Nhà nước và Pháp luật Việt Nam" của Vũ Thị Phụng, Hà Nội, năm 1993; Cuốn "Luật và xã hội Việt Nam thế kỷ XVII-XVIII", của Insun Yu, Người giới thiệu: Phan Huy Lê, Tổ chức dịch và hiệu đính: Nguyễn Quang Ngọc, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội, năm 1994; Cuốn "Nghiên cứu về hệ thống Pháp

luật Việt Nam thế kỷ XV - thế kỷ XVIII", Chủ biên: Giáo sư, TSKH Đào Trí Úc, Nhà xuất bản Khoa học Xã hội, Hà Nội, năm 1994; Cuốn "Lịch sử các định chế chính trị và pháp quyền Việt Nam", Tập 1, Từ thời đại Hùng Vương đến nhà Hồ, của Phan Đăng Thanh - Trương Thị Hoà, Nhà xuất bản Chính trị quốc gia, Hà Nội, năm 1995; Cuốn "Pháp luật các triều đại Việt Nam và các nước" của TS Cao Văn Liên, Nhà xuất bản Thanh niên, năm 1998; Cuốn "Pháp luật và dân luật đại cương" của Luật sư Triệu Quốc Mạnh, Nhà xuất bản thành phố Hồ Chí Minh, năm 2000; Tập bài giảng: "Lịch sử Nhà nước và Pháp luật Việt Nam, từ nguồn gốc đến giữa thế kỷ XX" của trường Đại học Luật Hà Nội, Nhà xuất bản Chính trị quốc gia, Hà Nội, năm 1996... Tuy nhiên, cho đến nay vẫn chưa có công trình nào nghiên cứu có tính chuyên khảo về các tội xâm phạm sức khỏe của con người theo qui định của Bộ luật Gia Long - Bộ luật cuối cùng của chế độ phong kiến Việt Nam.

Xuất phát từ quan điểm "Lịch sử là thầy dạy của cuộc sống... Việc xưa đã không hiểu biết, lấy gì mà ngẫm xét việc nay"¹ và "Tri thức về lịch sử Nhà nước và Pháp luật, nếu được hiểu một cách sâu sắc sẽ tạo điều kiện để hiện tại kế thừa, phát huy những thành tựu của lịch sử và tránh được những sai lầm mà lịch sử đã vấp phải, giúp cho hiện tại chuẩn bị những điều kiện cần thiết cho sự phát triển của tương lai"², trong

¹ Phan Đăng Thanh - Trương Thị Hoà (1995), *Lịch sử các định chế chính trị và pháp quyền Việt Nam*, Tập 1, Từ thời đại Hùng Vương đến nhà Hồ, Nhà xuất bản Chính trị quốc gia, Hà Nội, tr. 7.

² Nguyễn Thị Việt Hương (2001), *Nghiên cứu lịch sử Nhà nước và pháp luật Việt Nam: Thực trạng và*

* Tiến sỹ Luật học, Trường Đại học Luật Hà Nội

phạm vi bài viết này, chúng tôi xin trình bày nội dung, cơ sở, những thành tựu cũng như những hạn chế của việc qui định các tội xâm phạm sức khỏe của con người theo qui định của Bộ luật Gia Long.

Để bảo vệ chế độ chuyên chế, nhà Nguyễn đặc biệt quan tâm đến việc xây dựng pháp luật. Năm 1811, vua Gia Long sai làm bộ luật, đưa Nguyễn Văn Thành vào chức Tổng tài. Nhà Vua dụ rằng: "Nên khảo xét những pháp lệnh và điều lệ của các triều, tham luật với điều luật đời Hồng Đức và nước Đại Thanh, lấy, bỏ cân nhắc mà làm thành sách"³. Năm 1815, Bộ luật Gia Long (Hoàng Việt luật lệ) được công bố. Bộ luật có 398 điều, chia thành 22 quyển, điều chỉnh các quan hệ xã hội thuộc nhiều lĩnh vực khác nhau. Giống như Hình thư đời Lý - Trần và Bộ luật Hồng Đức đời Lê, tất cả các điều khoản của Bộ luật Gia Long đều được xây dựng dưới qui phạm pháp luật hình sự và áp dụng các chế tài hình sự. Có thể nói, đây là Bộ luật cơ bản nhất của triều đình nhà Nguyễn. Các triều Vua sau này: Minh Mạng, Thiệu Trị, Tự Đức... chỉ lấy đó làm gốc ban hành các đạo dụ để bổ sung, thêm bớt một số điểm.

Trong Bộ luật Gia Long, các tội xâm phạm sức khỏe của con người được qui định tại Quyển 15 Phần "Đấu ấu" (Đánh lộn), từ Điều 1 đến Điều 22, gồm các tội:

- Đấu ấu (Đánh lộn);
- Cung nội phần tranh (Nổi giận gây gỗ trong cung);
- Tôn thất thân bị ấu (Hàng tôn thân trong tôn thất bị đánh);
- Ấu chế sứ cấp bản quản trưởng quan (Đánh sứ nhà vua và đánh trưởng quan cai quản mình);
- Tá chức thống thuộc ấu trưởng quan (Quan phó dưới quyền đánh trưởng quan);

- Thương ti quan dữ thống thuộc quan tương ấu (Quan thương ti và quan dưới quyền cùng đánh nhau);

- Cứu phẩm dĩ thượng quan ấu trưởng quan (Quan cứu phẩm trở lên đánh trưởng quan);

- Cự ấu trị nhiếp nhân (Chống cự, đánh người đến thu thuế);

- Ấu thụ nghiệp sư (Đánh thầy dạy mình học);

- Uy lực phế phục nhân (Dùng oai lực áp chế trời người);

- Lương tiện tương ấu (Kẻ lành, kẻ hèn cùng đánh nhau);

- Nô tì ấu gia trưởng (Nô tì đánh gia trưởng);

- Thê thiếp ấu phu (Thê thiếp đánh chồng);

- Đồng tính thân thuộc tương ấu (Thân thuộc cùng họ đánh nhau);

- Ấu đại công dĩ hạ tôn trưởng (Đánh hàng đại công xuống đến tôn trưởng);

- Ấu kì thân tôn trưởng (Đánh hàng kì thân tôn trưởng);

- Ấu tổ phụ mẫu, phụ mẫu (Đánh ông bà, cha mẹ);

- Thê thiếp dữ phu thân thuộc tương ấu (Thê thiếp cùng đánh lộn với thân thuộc bên chồng);

- Ấu thê tiền phu chi tử (Đánh con chồng trước của vợ);

- Thê thiếp ấu cố phu phụ mẫu (Thê thiếp đánh cha mẹ của chồng đã chết);

- Tổ phụ bị ấu (Ông bà bị đánh)⁴.

Nghiên cứu qui định về các tội xâm phạm sức khỏe của con người trong Bộ luật Gia Long, chúng tôi thấy:

1. Các tội xâm phạm sức khỏe của con người trong Bộ luật Gia Long được sắp xếp thành một nhóm căn cứ vào khách thể loại

những vấn đề đặt ra, Tạp chí Nhà nước và Pháp luật, (số 3), tr. 26.

³ Nhà xuất bản Sử học (1962), *Đại Nam thực lục chính biên*, Tập IV, Hà Nội, tr. 106.

⁴ Nguyễn Văn Thành - Vũ Trinh - Trần Hựu (1995), *Hoàng Việt luật lệ (Luật Gia Long)*, từ Tập I đến Tập V, Nhà xuất bản Văn hoá - Thông tin, thành phố Hồ Chí Minh.

như cách sắp xếp của Luật Hình sự hiện đại và được qui định tập trung tại Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn). Với cấu trúc trên, các nhà làm luật đã ghép tương đối hợp lý các điều luật gần nhau về tính chất vào một quyển. Điều này khiến cho nhiều nhà nghiên cứu thực sự kinh ngạc bởi trình độ lập pháp của cha ông ta thời kì đó đã tiến gần đến trình độ lập pháp hiện đại. Chúng tôi khẳng định như vậy là vì trong Bộ luật Hình sự hiện hành, các nhà làm luật cũng đã căn cứ chủ yếu vào tính chất giống nhau hoặc gần giống nhau của những quan hệ xã hội được Luật Hình sự bảo vệ và có thể bị tội phạm xâm hại để chia toàn bộ Phần các tội phạm thành từng nhóm với đường lối xử lý chung phù hợp với tính chất nguy hiểm cho xã hội của từng nhóm tội.

2. Trong Bộ luật Gia Long, hành vi đánh người (cố ý gây thương tích) được qui định trong nhiều điều luật khác nhau. Trong đó, hành vi đánh người nói chung được qui định tại Điều 1 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn); hành vi đánh người bị xử phạt nặng được qui định tại các điều: 3 (đánh người trong cung); 4 (đánh hàng tôn thân trong tôn thất); 5 (đánh sứ nhà vua hoặc trưởng quan cai quản mình); 10 (đánh thầy dạy mình học); 13 (nô tì đánh gia trưởng); 14 (thê thiếp đánh chồng); 18 (đánh ông bà, cha mẹ); 22 (đánh lại kẻ đánh ông bà, cha mẹ của mình)... Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn). Căn cứ để qui định các trường hợp giết người khác nhau đó chủ yếu dựa vào đặc điểm của nạn nhân và thời gian, địa điểm, hoàn cảnh phạm tội... Ví dụ: Điều 3 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) qui định: "Phạm ở trong cung nổi giận gây gổ nhau thì phạt năm mươi roi. Tiếng ồn gây gổ, quạu quọ thấu đến chỗ vua hay gây rối đánh nhau thì phạt một trăm trượng. Gây thương tích trở lên thì tăng hai bậc tội so với người thường đánh lộn gây thương tích; nếu nhằm lúc lâm triều trong điện thì tăng thêm một bậc nữa..."; Điều lệ của Điều 3 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) còn qui định: "Phạm Thái Giám ở trong Tử Cấm Thành tự làm bị

thương bằng mũi nhọn kim khí thì bị xử chém ngay; còn ở ngoài Tử Cấm Thành, trong Hoàng Thành tự làm bị thương bằng mũi nhọn kim khí thì bị xử chém giam chờ"; Điều lệ của Điều 5 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) qui định: "Phạm quân dân đánh chết quan viên hiện nhiệm tại kinh thành thì chiếu luật về đánh chết quan cai quản mình, xử chém giam chờ..."; Điều 18 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) qui định: "Phạm con cháu đánh ông bà, cha mẹ và thê thiếp đánh ông bà, cha mẹ chồng thì bị xử chém; giết chết thì bị xử lăng trì..."... Qui định trên chứng tỏ Bộ luật Gia Long rất chú trọng đến việc bảo vệ lợi ích của giai cấp thống trị, bảo vệ tôn ti trật tự và lễ giáo phong kiến. Vì vậy, những hành vi đánh người trong cung, đặc biệt là trong lúc lâm triều hay đánh hàng tôn thân trong tôn thất, đánh sứ của nhà vua hoặc trưởng quan cai quản mình, đánh thầy dạy học hoặc đánh ông bà, cha mẹ... đều bị xử phạt rất nặng. Điều này cho thấy, lễ giáo phong kiến và những qui định trong Bộ luật Mãn Thanh Trung Quốc đã ảnh hưởng sâu sắc đến chính sách hình sự của Bộ luật này.

3. Khác Bộ luật Hình sự hiện đại, trong Bộ luật Gia Long các tội xâm phạm sức khỏe của con người được qui định rất tỉ mỉ, chi tiết. Ví dụ: Điều 1 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) qui định: "Phạm đánh lộn với người, nếu đánh bằng tay chân không gây thương tích thì phạt hai mươi roi. Làm người bị thương dù không phải đánh hay lấy vật gì đánh... thì bị phạt ba mươi roi. Còn như dùng vật đánh người thì phạt bốn mươi roi... Nếu làm gãy một cái răng hay một ngón tay hoặc ngón chân, làm mù một mắt của người ta (còn thấy chút ít chưa đến nỗi đui)... thì phạt một trăm trượng. Làm gãy hai cái răng, hai ngón tay trở lên và cắt hết tóc người ta thì phạt sáu mươi trượng, đồ một năm... Làm đứt gân, mù hai mắt người ta, làm xảy thai và gây thương tích bằng vật nhọn thì phạt tám mươi trượng, đồ hai năm... Nếu làm gãy ngón chân, làm cụt xương sống, làm dui một con mắt thành tàn tật thì phạt một trăm trượng, đồ ba năm... Nếu cắt lưỡi người ta

khiến hết nói năng được và hư bộ phận sinh dục âm, dương cho đến không còn khả năng sinh sản gì nữa thì phạt một trăm trượng, lưu ba nghìn dặm..."... Cách qui định này của Bộ luật Gia Long tuy vụn vặt nhưng nó lại thể hiện rõ tính cụ thể và tính phân hoá cao trong luật, khiến quan lại khi xét xử không thể tự ý tăng nặng hoặc giảm nhẹ hình phạt, góp phần nâng cao hiệu quả áp dụng hình phạt và hạn chế những hành vi tiêu cực.

4. Mỗi điều luật trong Bộ luật Gia Long thường qui định nhiều tội phạm khác nhau và tuy các tội phạm này không xâm phạm cùng một khách thể nhưng chúng lại có mối liên hệ chặt chẽ với nhau nên rất thuận tiện cho việc xét xử. Các điều luật loại này có thể liệt kê là: 1, 11, 13... Phần "Đấu ấu" (Đánh lộn). Sở dĩ nhà làm luật thời đó qui định nhiều tội phạm khác nhau trong cùng một điều luật là vì họ đã phát hiện và đã triệt để khai thác mối liên hệ giữa các tội phạm. Mối liên hệ này dựa trên cơ sở: Khi hành vi phạm tội cụ thể xảy ra có thể liên quan đến các hành vi khác và vì vậy nhà làm luật đã qui định luôn hành vi phạm tội liên quan trong cùng một điều luật. Ví dụ: Điều 11 Quyển 15 Phần "Đấu ấu" (Đánh lộn) qui định ba tội liên quan trong trường hợp uy lực phé phược nhân (Dùng oai lực áp chế trói người): "a) Tội dùng uy thế bắt trói người; b) Tội làm bị thương nặng cho đến làm nội tổn thổ huyết trở lên; c) Tội dùng uy lực sai kẻ khác đánh đập đưa đến chết". Điều 13 Quyển 15 Phần "Đấu ấu" (Đánh lộn) qui định bốn tội liên quan trong trường hợp nô tì ấu gia trưởng (nô tì đánh gia trưởng): "a) Tội đánh gia trưởng; b) Tội giết gia trưởng; c) Tội lơ dềnh làm bị thương gia trưởng; d) Tội lơ dềnh làm chết hàng thân thuộc của gia trưởng và ông bà ngoại gia trưởng". Cách qui định trên có thể bị coi là không khoa học nhưng ở khía cạnh nào đó, nó vẫn có những điểm tích cực. Bởi vì, với cách qui định này, những hành vi có liên quan đã được đặt trong mối liên hệ trực tiếp với hành vi phạm tội cụ thể. Đây chính là cơ sở để nhà làm luật xác định mức hình phạt phù hợp với tính chất và mức độ nguy

hiểm cho xã hội của hành vi phạm tội liên quan trong sự so sánh với hành vi phạm tội chính. Cụ thể là: "Hành vi dùng uy thế bắt trói người... thì bị phạt tám mươi trượng; Làm bị thương nặng cho đến làm nội tổn thổ huyết trở lên thì xử tăng hơn người thường hai bậc tội; Nếu dùng uy lực sai kẻ khác đánh đập đưa đến chết thì xử kẻ sai sử là thủ, kẻ hạ thủ là tòng, xử giảm kẻ xui xiểm bớt một bậc tội" (Điều 11 Quyển 15 Phần "Đấu ấu" (Đánh lộn)). "Phàm nô tì đánh gia trưởng, không chia thủ, tòng đều bị chém. Còn giết gia trưởng... đều bị xử lăng trì... Lơ dềnh làm bị thương phạt một trăm trượng, lưu ba nghìn dặm (không cho chuộc)..." (Điều 13 Quyển 15 Phần "Đấu ấu" (Đánh lộn)).

5. Bộ luật Gia Long tuy ra đời cách đây gần 200 năm nhưng hầu hết các tội xâm phạm sức khỏe của con người đều đã được qui định trong Bộ luật này. Đó là:

- Tội đánh lộn (tương ứng với tội cố ý gây thương tích). Ví dụ: Điều 1 Quyển 15 Phần "Đấu ấu" (Đánh lộn) qui định: "Đồng mưu cùng đánh người ta bị thương thì bắt tội kẻ ra tay, ai gây trọng thương thì bắt tội người ấy, kẻ nguyên mưu nhưng chưa từng ra tay hoặc tuy có đánh mà chỉ gây thương tích nhẹ thì giảm một bậc so với người gây trọng thương...";

- Tội đánh nô tì có tội (tương ứng với tội cố ý gây thương tích trọng trạng thái tinh thần bị kích động mạnh). Ví dụ: Điều 13 Quyển 15 Phần "Đấu ấu" (Đánh lộn) qui định: "Kẻ nô tì có tội mà gia trưởng và hàng kỳ thân của gia trưởng như ông bà ngoại không thừa lên quan tì tự ý đánh... họ thì phạt một trăm trượng...";

- Tội đánh lại kẻ đánh ông bà, cha mẹ mình (tương ứng với tội cố ý gây thương tích do vượt quá giới hạn phòng vệ chính đáng). Ví dụ: Điều 22 Quyển 15 Phần "Đấu ấu" (Đánh lộn) qui định: "Phàm ông bà, cha mẹ bị người khác đánh, cháu con tức thì cứu giúp đánh trả lại nếu không gây thương tích thì không kể. Đến thương tích trở lên thì

giảm ba bậc tội đánh lộn của người thường...";

- Tội lơ dềnh gây thương tích (tương ứng với tội vô ý gây thương tích). Ví dụ: Điều 13 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) qui định: "Phàm nô tì... lơ dềnh làm bị thương tôn trưởng phạt một trăm trượng, lưu ba nghìn dặm (không cho chuộc)..."...

Với một số lượng lớn tội danh xâm phạm sức khỏe của con người, tương ứng với các tội đã được qui định trong Bộ luật Hình sự hiện hành, Bộ luật Gia Long thực sự đã kết tinh trí tuệ và công sức vĩ đại của cha ông ta ở thế kỷ XIX.

6. Đường lối xử lí người phạm tội trong Bộ luật Gia Long có nhiều tiến bộ, thể hiện ở việc qui định nhiều loại và mức hình phạt khác nhau (nhưng khống chế mức hình phạt cao nhất) phù hợp với nhân thân người phạm tội, vai trò của người phạm tội trong vụ đồng phạm, mối quan hệ giữa người phạm tội và nạn nhân... Ví dụ: Điều 1 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) qui định: "Đồng mưu cùng đánh người ta bị thương thì bắt tội kẻ ra tay, ai gây trọng thương thì bắt tội người ấy, kẻ nguyên mưu nhưng chưa từng ra tay hoặc tuy có đánh mà chỉ gây thương tích nhẹ thì giảm một bậc so với người gây trọng thương... Nếu đồng mưu đánh người đến chết tuy không ra tay và cùng đi, biết mưu mà không ngăn cứu thì mỗi người y luật gốc phạt một trăm trượng. Như cùng đánh người bị thương, ai ra tay cuối cùng thì kẻ ấy là trọng tội... Nếu nhân chuyện mà cùng đánh nhau có thương tích,... ai ra tay sau thẳng lí thì được giảm hai bậc đến chết..."; Điều 4 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) qui định: "Phàm ai đánh hàng tôn thân trong tôn thất (tuy không gây thương tích) thì bị phạt sáu mươi trượng, đồ một năm, còn như gây thương tích thì phạt tám mươi trượng, đồ hai năm... Đối với hàng ti ma trở lên... mỗi người tăng một bậc tội (mút tội là một trăm trượng, lưu đầy ba nghìn dặm, (nhưng) không được tăng đến chết..."; Điều lệ của Điều 4 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn)

qui định: "... Phàm án của tôn thân trong tôn thất đánh lộn với người,... nếu vị tôn thất ấy vào phường rượu chè, gây sự dây dưa, tụ mang nhục hay đánh lộn cùng ai thì ai ra tay đánh trước và kẻ cùng đánh kia đều bị xử như nhau theo luật người thường đánh lộn..."; Điều lệ của Điều 11 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) qui định: "Phàm ở kinh thành hay ở tỉnh, kẻ cường địch đến đầu luy kẻ quyền thế, giả làm kẻ tâm phúc, dụ dỗ, gây sự bức trối người bình dân tại tư gia, đánh đập lừa gạt lấy của cải, thì bị đóng gông hiệu nhất cá nguyệt, phát đầy ra biên giới xa. Kẻ quyền thế biết việc làm của họ cũng bị tội"...

7. Hình phạt được áp dụng đối với các tội xâm phạm sức khỏe của con người trong Bộ luật Gia Long rất nghiêm khắc, thấp nhất là hai mươi roi được áp dụng trong trường hợp "... đánh lộn với người... bằng tay chân không gây thương tích" (Điều 1 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn)); cao nhất là chém được áp dụng trong các trường hợp "đánh hàng tôn thân trong tôn thất" (Điều 4 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn)); "đánh chết sứ của vua hoặc trưởng quan cai quản mình" (Điều 5 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn)); "đánh chết người đến thu thuế" (Điều 9 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn)); "nô tì đánh gia trưởng" (Điều 15 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn)); "đánh hàng kì thân tôn trưởng đến chết" (Điều 17 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn)); "đánh ông bà, cha mẹ không kể thương tích nặng hay nhẹ" (Điều 18 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn))... Với đường lối xử lí nghiêm khắc, Bộ luật Gia Long đã khẳng định quyền được tôn trọng và bảo vệ về sức khỏe của con người là quyền thiêng liêng và cao quý nhất. Đây có thể được coi là một tư tưởng tiến bộ của cha ông ta thời kì đó. Tuy nhiên, mức độ bảo vệ quyền này không giống nhau. Cụ thể là: hoàng thân, quốc thích; quan lại đương triều; ông bà, cha mẹ hoặc thầy giáo... của người phạm tội thì được bảo vệ một cách tuyệt đối, còn những chủ thể khác thì mức độ

bảo vệ có hạn chế hơn. Ví dụ: Điều 6 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) qui định: "Phàm quan thủ lãnh nha môn và quan dưới quyền quản lí đánh làm bị thương trưởng quan thì mỗi hạ giảm hai bậc so với tội đánh làm bị thương trưởng quan... Phó quan đánh trưởng quan... lại được giảm hai bậc so với thủ lãnh đánh trưởng quan..."; Điều 8 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) qui định: "Phàm quan trong hạ, ở kinh thành... từ ngũ phẩm trở lên đánh làm bị thương tam phẩm trở lên thì tăng hai bậc tội của người thường đánh làm bị thương (nhưng) không được tăng đến chết vì quan phẩm càng cao thì tội càng nặng, danh vị thấp thì tội nhẹ để phân biệt quý tiện"; Điều 18 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) qui định: "Phàm con cháu đánh ông bà, cha mẹ... thì bị xử chém, giết chết thì bị xử lăng trì... (nhưng) con cháu trái lời dạy bảo mà ông bà, cha mẹ phi lí đánh chết chúng thì (chỉ bị) phạt một trăm trượng..."

8. Ngoài hình phạt chính, Bộ luật Gia Long còn qui định hình phạt bổ sung và biện pháp "Bảo cô kì hạn" (tương tự như biện pháp tư pháp trong Bộ luật Hình sự hiện đại) có thể áp dụng đối với người phạm tội xâm phạm sức khỏe của con người nhằm tăng khả năng đấu tranh phòng, chống nhóm tội phạm này và bù đắp phần nào những đau thương, mất mát mà nạn nhân và gia đình của nạn nhân phải gánh chịu. Ví dụ: Điều 1 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) qui định: "Làm gãy hai cái răng, hai ngón tay trở lên và cắt hết tóc người ta thì phạt sáu mươi trượng, đồ một năm... Nếu cắt lưỡi người ta khiến hết nói năng được và hư bộ phận sinh dục âm, dương cho đến không còn khả năng sinh sản gì nữa thì phạt một trăm trượng, lưu ba nghìn dặm. Dem một nửa tài sản của phạm nhân cấp cho người bị thương tích... để nuôi dưỡng họ..."; Điều 2 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) qui định: "Đánh người thì trước tiên phải xét qua vết thương nặng nhẹ, bị đánh bằng tay chân hay bằng vật gì hay mũi nhọn, xét minh bạch rồi lập thời hạn, ra lệnh cho phạm nhân phải nuôi dưỡng,

điều trị bằng thuốc men. Trong thời hạn nuôi dưỡng mà người bị đánh kia vì thương tích chết... thì người đánh lộn kia bị xử tội theo luật đánh lộn giết người, xử thất cổ... Nếu người bị thương trở lên trong thời hạn điều trị thuốc men bình phục thì được giảm hai bậc tội..."; Điều 13 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) qui định: "Kẻ nô tì có tội mà gia trưởng và hàng kỳ thân của gia trưởng như ông bà ngoại không thưa lên quan tì tự ý đánh giết họ thì phạt một trăm trượng... Đương phòng nhân khẩu (chỉ vợ chồng, con trai, con gái của nô tì) được thả cho về lương dân..."; Điều 16 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) qui định: "Nếu tôn trưởng đánh... chết người cùng cố tổ (đại công)... thì phạt một trăm trượng, lưu ba nghìn dặm,... còn phải thu tài sản một nửa cấp dưỡng..."

9. Ngoài các đặc điểm như đã nêu trên, do ảnh hưởng sâu sắc bởi lễ giáo phong kiến và những qui định của Bộ luật Mãn Thanh Trung Quốc cho nên chính sách hình sự trong Bộ luật Gia Long có sự phân biệt rõ nét. Theo đó, con cháu đánh ông bà, cha mẹ; bề dưới đánh bề trên; nô tì đánh chủ hoặc đánh dân; vợ đánh chồng; thiếp đánh vợ lớn... thì bị xử phạt rất nặng nhưng ngược lại, ông bà, cha mẹ đánh con cháu; bề trên đánh bề dưới; chủ hoặc dân đánh nô tì; chồng đánh vợ; vợ lớn đánh thiếp... thì lại được xử nhẹ, thậm chí có trường hợp còn được coi là không phạm tội. Ví dụ: Điều 12 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) qui định: "Phàm nô tì đánh dân lành thì tăng thêm một bậc tội người thường... làm chết bị xử chém. Còn dân lành mà đánh làm bị thương... nô tì thì giảm một bậc tội..."; Điều 13 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) qui định: "Phàm nô tì đánh gia trưởng... đều bị chém. Kẻ nô tì có tội mà gia trưởng... tự ý đánh giết họ thì (chỉ bị) phạt một trăm trượng..."; Điều 14 Quyển 15 Phần "Đấu ẩu" (Đánh lộn) qui định: "Phàm vợ đánh chồng phạt một trăm trượng... Đánh đến bị thương tích trở lên tăng ba bậc tội... Chồng đánh vợ không đến nỗi thương tích thì không nói. Còn như có thương tích trở lên thì giảm người thường hai

bạc..."; Điều 16 Quyển 15 Phần "Đấu ấu" (Đánh lộn) qui định: "Phạm ti ấu đánh... anh chị hàng tiểu công, phạt sáu mươi trượng, đồ một năm... (nhưng) nếu tôn trưởng đánh ti ấu không thương tích thì không kể, đến thương tích trở lên thì hàng ti ma giảm-người thường một bậc, tiểu công giảm hai bậc..."; Điều 17 Quyển 15 Phần "Đấu ấu" (Đánh lộn) qui định: "Phạm em... đánh anh chị ruột... làm chết (không chia thù, tùng) đều bị chém... Anh, chị hàng kỳ thân đánh giết em... thì (chỉ bị) phạt một trăm trượng, đồ ba năm...". Chính sách hình sự phân biệt đẳng cấp này là một hạn chế của Bộ luật Gia Long nhằm bảo vệ có hiệu quả tôn ti, trật tự và lễ giáo phong kiến thời kì đó.

Kết luận:

Các tội xâm phạm sức khỏe của con người trong Bộ luật Gia Long được sắp xếp thành một nhóm căn cứ vào khách thể loại như cách sắp xếp của Luật Hình sự hiện đại. Trong Bộ luật này, hành vi đánh người (cố ý gây thương tích) được qui định trong nhiều điều luật khác nhau. Trong đó, hành vi đánh người nói chung được qui định tại Điều 1 Quyển 15 Phần "Đấu ấu" còn hành vi đánh người bị xử phạt nặng được qui định tại các điều còn lại. Khác Bộ luật Hình sự hiện đại, trong Bộ luật Gia Long các tội xâm phạm sức khỏe của con người được qui định rất tỉ mỉ, chi tiết, thể hiện tính phân hoá cao trong luật, khiến quan lại khi xét xử không thể tự ý tăng nặng hoặc giảm nhẹ hình phạt. Thêm vào đó, mỗi điều luật trong Bộ luật Gia Long thường qui định nhiều tội phạm khác nhau và tuy các tội phạm này không xâm phạm cùng một khách thể nhưng chúng lại có mối liên hệ chặt chẽ với nhau nên rất thuận tiện cho việc xét xử. Đường lối xử lí người phạm tội trong Bộ luật Gia Long cũng có nhiều tiến bộ, thể hiện ở việc qui định nhiều loại và mức hình phạt khác nhau (nhưng không chế mức hình phạt cao nhất) phù hợp với nhân thân người phạm tội, vai trò của người phạm tội trong vụ đồng phạm, mối quan hệ giữa

người phạm tội và nạn nhân... Hình phạt được áp dụng đối với các tội xâm phạm sức khỏe của con người trong Bộ luật Gia Long rất nghiêm khắc, thấp nhất là hai mươi roi, cao nhất là chém. Ngoài hình phạt chính, Bộ luật Gia Long còn qui định hình phạt bổ sung và các biện pháp cưỡng chế khác (tương tự như biện pháp tư pháp trong Bộ luật Hình sự hiện đại) nhằm tăng khả năng đấu tranh phòng, chống nhóm tội phạm này và bù đắp phần nào những đau thương, mất mát mà nạn nhân và gia đình của nạn nhân phải gánh chịu... Mặc dù còn một số hạn chế do hoàn cảnh lịch sử lúc bấy giờ nhưng "Bộ luật Gia Long vẫn là một Bộ luật lớn nhất của chế độ phong kiến Việt Nam, là Bộ luật đầy đủ và hoàn chỉnh nhất của nền cổ luật Việt Nam"⁵, là một phần di sản văn hoá Việt Nam mà triều Nguyễn đã có công đóng góp.

Từ cội nguồn đến hiện tại, pháp luật hình sự ở nước ta nói chung và quy định về các tội xâm phạm tính mạng của con người nói riêng "đã trải qua những bước thăng trầm, vận động theo những quy luật khách quan, vừa mang tính tất yếu, phổ biến vừa mang tính đặc thù, vừa kế thừa và phát triển nhưng cũng không loại trừ sự đứt đoạn, thậm chí thụt lùi cục bộ. Tuy nhiên, chúng ta có thể tự hào mà nói rằng mỗi bước tiến lên của lịch sử nhân loại, của dân tộc là một bước tiến mới của pháp luật hình sự"⁶ - công cụ sắc bén và hữu hiệu nhất để đấu tranh phòng, chống các tội xâm phạm tính mạng của con người ở Việt Nam trong quá khứ, hiện tại và trong cả tương lai.

⁵ Nguyễn Văn Thành - Vũ Trinh - Trần Hựu (1995), *Hoàng Việt luật lệ (Luật Gia Long)*, từ Tập I đến Tập V, Nhà xuất bản Văn hoá - Thông tin, thành phố Hồ Chí Minh, tr. VII.

⁶ Hoàng Thị Kim Quế (2002), "Xu hướng vận động, phát triển của pháp luật và đạo đức ở Việt Nam qua các thời kỳ lịch sử", *Tạp chí Dân chủ và Pháp luật*, (số 7), tr. 9 - 10.